

SAMLAREN

*Tidskrift för
svensk litteraturhistorisk
forskning*

ÅRGÅNG 87 1966

Svenska Litteratursällskapet

UPPSALA

Almqvist & Wiksells

BOKTRYCKERI AKTIEBOLAG

UPPSALA 1967

av ättens tankearv av deras egen »klokhed, uthållighet och viljestyrka» samt »hedern och stoltheten» (s. 26), »förståndets men framför allt av känslans visdom» (s. 27), »klokhed och erfarenhet» (s. 69). Inslaget av mystik förvisas helt ur deras värld och förbehålles »sekteisterernas». Det övernaturliga tecknet i inledningsnovellen — rödfärgarens ankomst — överhoppas därför vid textgenomgången. Den mystiska vagnen i Jaffa-episoden förklaras rationellt som en projektion av Ingmars samvete, fastän det för berättelsens fortsättning är nödvändigt att »undret» skett i »verkligheten». Problemet med Ingmars omvändelse är redan berört. Lagerroth klarlägger skarpsynt och i detalj Ingmars starka beroende i religiöst-etiskt avseende av fadern, fäderna, ätten, men är inte detta också en form av mystik? Är det mera rationellt att på åkern samtala med sin döde far än att i missionshuset höra Gud tala? Här är man inne på frågan om Ingmars (och Selma Lagerlöfs) gudsbild, men den tas egentligen aldrig upp av Lagerroth. Han låtsas inte om att Karma-tänkandet vid denna tid har belagts som en av de starkaste faktorerna i författarinnans livsåskådning. Därför förnekar han, att — som en annan forskare hävdad — den rättfärdige Guden också var den straffande enligt Ingmars sätt att se, förnekar detta, fastän texten klart säger om honom, att han efter sveket mot Gertrud och före färden till Palestina »jämt gick och väntade på det Guds straff, som skulle komma över honom, därför att han hade brutit sitt ord» (II: 20). Anknytningen till »gammal-lutherskt fromhetsliv» torde vara ytterst svår att belägga i romanen. Skulle fädernas mystiska ingripanden eller Ingmars ovilja att använda Jesu namn och eventuellt t. o. m. förnekande av Kristi gudom vara typiska för denna åskådning, är avsaknaden av en definition onekligen högst beklaglig.

För den läsare, som är förtrogen med såväl romantexten som Selma Lagerlöfs uttalanden och bakgrundsmaterialet, ter sig Lagerroths undersökning som en stark förenkling av problemen. Behållningen blir därför en del intressanta detaljiakttagelser.

Sigvard A. Lindqvist

EDVARD BEYER: *Hans E. Kinck. Livsangst og livstro. I: Fra Huldren til Driftekarren. Eros og det nasjonale. II: Fra Den sidste gjest til Mot ballade. Den ene og de mange.* Oslo, 1956-65.

När Edvard Beyer lade fram första delen av sitt arbete om Kinck som doktorsavhandling, hälsades han av sina akademiska opponenter som en forskare av format (Edda LIX, 1959). När hela undersökningen nu är fullbordad med en andra del, imponerar den ännu mer, och den har en självklar karaktär av standardverk. Ett biografiskt kapitel inleder vad som till sin huvuddel är en monografi över ett författarskap. Beyer följer Kinck från debuten med »västlandsbilden» *Huldren* (1892) fram till medeltidsnovellen *Mot ballade*, skriven ej långt före diktarens död 1926. Han uppehåller sig särskilt ingående vid versdramat *Driftekarren* (1908), av Strindberg kallat »en styv bok»; vid Machiavellidramat och andra verk med renässansmotiv samt vid den stora romanen *Sneskavlen* brast (1918-19), prisad av Olav Duun: »ho er brenngod!» Kincks produktion är inte bara omfattande utan också mångsidig. Han tvekade som ung mellan diktning och forskning, och han skrev hela sitt liv essayer och kritik. Han var en lärd författare, också i sin egentliga diktning, och värvet att följa honom i spåren har gjort utforskaren till en lärd man.

Beyers framställning är utomordentligt bred (niohundra sidor, noter oräknade). Han tar vanligen ett verk i taget, ger ett utförligt och kommenterande referat av det, därefter en redogörelse (ofta byggd på tidigare outnyttjat brevmaterial) för Kincks källor, slutligen en analys ur olika synpunkter. Om han visar särskilt intresse för vissa aspekter, som den psykologiska, synes han i princip syfta till metodisk allsidighet. En sådan uppläggning är möjlig för en forskare som har kraft och ambition att göra en första grundplöjning över ett helt fält, men det är uppenbart att Beyer har arbetat under spänningen mellan en historisk-kronologisk framställnings krav och sin önskan att ge problem- och motivanalys. Hans bok ger ofantligt mycket på det förra området och mycket även på det senare, ehuru tråden där inte är lika lätt att följa. Viktiga perspektiv öppnas inför

ett verk, men sluts åter inför ett annat. Genomgående linjer låter sig dock urskilja och framhävs ytterligare i sammanfattande kapitel. Central är den polaritet som anges med undertiteln: livsångest–livstro. Man blir helt övertygad om att detta *är* ett huvudtema i hela Kincks verk. Livstro är emellertid ett notoriskt mångtydigt begrepp. Beyer anför visserligen ett stort jämförelsematerial på enskilda punkter, men jag har inte fått helt klart för mig hur han till sist vill precisera innebörden i den kinckska varianten, sedd exempelvis ur ett komparativt fågelperspektiv.

I Sverige synes Kinck ha haft ringa inflytande. Han ligger strax nedom den horisont, vid vilken från vår utsiktspunkt diktare som Hamsun och Undset mäktigt avtecknar sig. (Undantag finns dock: Tage Aurell vill räkna Kinck som »nordisk novellkonsts ypperste».) För svenska läsare är Beyers monografi emellertid inte enbart huvudkällan till kunskap om ett märkligt författarskap. Studien över Kinck kastar därtill på ett nästan spännande sätt ljus över utvecklingen i vår egen litteratur. Man kan tänka på enskilda författare; släktskapen med Hjalmar Bergman synes sålunda gå mycket djupare än till den italienska orienteringen. Men framför allt är det de för många diktare gemensamma tendenserna man fäster sig vid. Ehuru inte av folket (fadern var läkare), växte Kinck upp i en utkant av världen, där han lärde känna urgammal bondesed: hans nationalromantik har här sin rot. Pietismen gav honom sår som aldrig fick läka så helt att de upphörde att stimulera hans diktning. Under studieåren i Kristiania i början av 80-talet mötte han den nya läran: darwinismen, och de nya litterära strömningarna. Men hans debut kom efter naturalismens svallvåg, och han satsade på att samman-smälta symbolism och provinsrealism. Framför allt är den grundupplevelse av världen jag ovan berört och som anges med termparet: livsångest–livstro, återkommande i svensk litteratur alltifrån Ola Hansson. Hans E. Kincks utvecklingsgång är inte bara hans egen. Den som vill ge en sammanfattande helhetsbild av den skandinaviska litteraturen *efter* Gennembruddet och fram till, låt oss säga, första världskriget, har därför med Beyers bok fått en präktig hörnsten för sitt bygge.

Sven Linnér

KOENRAAD W. SWART: *The Sense of Decadence in Nineteenth-Century France* (International Archives of the History of Ideas, 7.) Haag 1964.

Conrad W. Swart (f. 1916 i Rotterdam) har sedan 1949 varit universitetslärare i USA. Det idéhistoriska arbete som han nu gett ut grundar sig på en solid forskning. Författaren ägnar sig inte speciellt åt den litterära dekadensen, diktarna från fin de siècle och deras föregångare. De rent litteraturhistoriska avsnitten av hans bok synes mig föga mer än summera välbekanta förhållanden. Men Swart söker med mängder av beläggstillen uppvisa »that gloomy views of contemporary civilization were not the monopoly of litterateurs of the fin de siècle, but were entertained by numerous historians, social and political scientists, philosophers, and religious leaders throughout the century». Boken blir på detta sätt en bred studie över växelspelet mellan optimism och pessimism under det s. k. borgarseklet. »It is often too readily assumed that a hundred years ago all leading thinkers as well as the educated people were addicted to the cult of progress.»

Undersökningen inleds av en bakgrundsstudie över olika uttryck för »historisk pessimism» alltifrån antiken. De gamla argumenten går ofta igen, framhåller Swart. Romarikets fall har tjänat som en tankeställare för utvecklingstroende genom tiderna. Dekadenterna i snävare mening, litteratörerna från fin de siècle, identifierade som bekant sig själva med Rom under dess nedgångstid: »Je suis l'Empire à la fin de la décadence» (Paul Verlaine). Swarts arbete ger också i ett slutkapitel en utblick mot pessimistiska strömningar under 1800-talet i andra europeiska samt vissa utomeuropeiska länder. Men tyngdpunkten i boken ligger på studiet av »fears and anxieties» bland fransmännen från Napoleons fall till första världskrigets utbrott. Framför allt inriktar sig Swart på den nationella självkänslans fluktuationer. Kapitlet »Prophecies of hope and despair 1814–1848» ger en noggrant avvägd redogörelse för de olika politiska grupperingarnas illusioner och orosfaktorer. Alltjämt levde föreställningen att Frankrike var »la grande